

Denna text publicerades på SvD Brännpunkt 2014-03-18

Vita dokusåpor – det handlar om etik, inte bara juridik

Det blir allt vanligare att landsting skriver avtal med TV-bolag där man tillåter filmning av patienter i sjukvårsmiljöer. Den mest uppmärksammade serien är TV3:s Sjukhuset som är inspelad på en stor akutmottagning. TV4 och Sjuan sänder serien 112 på liv och död där man filmat bl.a. ambulanssjukvårdens insatser.

Samtidigt som de så kallade vita dokusåporna sprider sig, ökar de rättsliga prövningarna. Är det lagligt att filma personer i de utsatta situationer som de befinner sig i – i ambulanser, på akutmottagningar, ibland svårt skadade, ibland förvirrade, kanske döende?

I det mest uppmärksammade rättsfallet har anhöriga och vänner upprörts över hur TV3 exponerade en döende cancersjuk man som kom in till Akademiska sjukhuset i Uppsala. Skadeståndsmålet avgjordes i Uppsala tingsrätt i december. Tingsrätten fann att sjuksköterskor visserligen lämnat ut sekretessbelagda uppgifter. Men de hade inte haft uppsåt att bryta sin tystnadsplikt, resonerade domstolen, som hänvisade till att landstingsledningen godkänt inspelningarna. De anhörigas talan ogillades.

Det sista ordet är inte sagt i detta rättsfall. Målet kommer nu att prövas i högre instans. Samtidigt pågår andra rättsliga prövningar av de vita dokusåporna. JO har tidigare skarpt kritiserat Akademiska sjukhuset i Uppsala för att man godkänt att sekretessreglerna kan åsidosättas. JK har beslutat att inleda två förundersökningar om brott mot tystnadsplikten i samband med TV-inspelningar vid Blekingesjukhuset samt Högländssjukhuset i Eksjö. Centrum för rättvisa (CFR), en ideell stiftelse, har JO-anmält 12 landsting med sammanlagt 28 avtal med olika produktionsbolag.

Att lagligheten prövas kan vara bra. Men vi menar att det är beklämmande att frågor som rör grundläggande etiska värden i vården ska behöva avgöras av domstolar. Dessa etiska värden borde vara djupt förankrade både bland dem som arbetar i vården och i landstings- och sjukhusledningar. Uppsalalandstingets chefsjurist tar tingsrättsdomens friande dom som "kvitto på att de etiska överväganden som görs på Akademiska sjukhuset är korrekta" (Rapport 23 december 2013). Han sätter ett likhetstecken mellan juridik och etik. Vi menar att vården är illa ute om den bara ska styras av legala överväganden. Etiken tillför vården en annan, mycket mer djupgående, dimension. I vården finns ett behov av vardagsförnuft och en ständigt pågående etisk diskussion.

Vid stödjer Svenska Läkaresällskapets etiska delegation och Svensk Sjuksköterskeförenings etiska råds uppmaning till läkare och sjuksköterskor att inte delta i denna typ av TV-inspelningar. Samtidigt vänder vi oss till landstings- och sjukhusledningar med samma uppmaning. Skriv inga kontrakt om TV-inspelningar där integriteten kan hotas för patienter i utsatta situationer. Vi ber ledningarna nogsamt överväga om det finnas risk för beroendeförhållanden, oklarheter, missförstånd eller godtycke när patienter i en pressad situation ger sitt samtycke. Hur många patienter har förmåga att ta till sig information om vad ett samtycke innebär? Finns risk att patienterna kränks? Kan personalen utsättas för särskilt stora risker att bryta

tystnadsplikten när landstings- eller sjukhusledning gett klartecken för TV-inspelning?
Hotas patientens och sjukvårdspersonalens integritet på ett oacceptabelt sätt?

Råder minsta tveksamhet om svaren på dessa frågor bör ledningarna avstå från att skriva kontrakt med TV-bolagen. Här som i övrigt i sjukvården måste försiktighetsprincipen väga mycket tungt.

Juridik kan ses som kodifierad etik. Om det i landstingen finns osäkerhet kring hur grundläggande etiska värden ska tillämpas och patienter därför riskerar att kränkas och deras integritet hotas, så kan lagstiftningen behöva ses över.

Kjell Asplund
Lars Berge-Kleber
Sven-Olov Edvinsson
Ingemar Engström
Göran Hermeren
Elina Linna
Åsa Nilsson
Chatrine Pålsson Ahlgren
Sineva Ribero
Nils-Eric Sahlin
Elisabet Wennlund
Barbro Westerholm
Ledamöter och sakkunniga i Statens medicinsk-etiska råd (Smer)